

la maestria nel descrivere i fatti della realtà. Che importa se uno dei due poli del circuito da lui rappresentato è quello del “non vero”; l’altro polo ne è la “copia celeste” e fra i due scintilla l’alta tensione creata da un mago straordinario.

Ne “la Dolce Vita” con un sentimento senza pari Fellini mescola gli elementi della propria vita con la pura finzione; in ciò fu aiutato naturalmente da ottimi sceneggiatori. Per noi cineasti ungheresi questa fu sempre una opportunità invidiabile. Nello stesso tempo il bisturi di Fellini critico della società era sostanziale, preciso e puntuale. Aveva accettato da tempo che i suoi film non riscuotevano mai un successo omogeneo e unanime. Basti pensare alla polemica nata con “La strada”, presentato al Festival di Venezia nel 1954, dove fu difeso dalla destra, che nel film aveva creduto di individuare la parabola della pietà cristiana, dell’amore, della misericordia e della redenzione, fino a che la sinistra non lo qualificò come un attentato al neorealismo e all’arte cinematografica. Non so se esista un film di Fellini che gli abbia risparmiato di rasantare il collasso nervoso per le polemiche feroci e gli spregi successivi alla presentazione. Alla fine dimostrava di uscirne comunque vincitore. Gli fu sempre accanto la sua fedele compagna Giulietta, la Gelsomina de “La strada” e protagonista di molti altri film. Può sembrare strano, ma l’atteggiamento di Fellini e la sua propensione al dibattito furono per me un esempio prezioso che mi aiutò a corazzarmi nel tornare al di là della cortina di ferro, quando mi ritrovai di nuovo, e per molto ancora, faccia a faccia con la meschina dittatura dell’estetica zdanovista.

Nel 1983, trovandomi a Roma, comprai un biglietto per la sala del Cinema Barberini. Allora non aveva la struttura frammentata del multisala. Si trova a Piazza Barberini, a 300 metri più in basso dal Cinema Fiamma; davano “E la nave va”. Spente le luci, ebbi ancora il tempo di guardarmi attorno e di contare gli spettatori. Eravamo in tredici e anche dopo non venne più nessuno. Sino alla fine su di me aleggiò un freddo gelido. Involontariamente mi balenò davanti l’immagine dell’inizio di quella strada, quando la folla aveva fracassato l’ingresso solo per vedere il film.

Cari Federico e Gelsomina. Voi ormai state percorrendo la strada delle stelle insieme a Tarkovskij, a Bresson e a Kurosawa. Vi comunichiamo, noi che ci sforziamo di seguire le vostre orme, che qui c’è un problema, ed è anche grande: quando si entra in una qualunque sala di montaggio manca quell’odore di celluloido che è stato il profumo della migliore marca del nostro meraviglioso mestiere. Difendiamo il castello a denti stretti. E di giorno molto spesso siete nei nostri pensieri, perché Vi onoriamo così come facevano gli Achei dalle armature scintillanti con i loro eroi caduti. Però Vi imploriamo, visitateci anche nei sogni, quando siamo più indifesi e abbiamo più bisogno che scacciate i nostri incubi.

Perché tremiamo dal freddo, Federico. Perché geliamo.

Budapest, 12 settembre 2003, István Gaál
(Testo letto al convegno “Il genio felliniano”)



teten “sztori”-t találunk. Tőle bármit elfogadunk, mert olyan fokon tudja ábrázolni a valóság tényeit. Bánom is én, ha az általa felrajzolt áramkör egyik pólusa “nem igaz”. De a másik pólus “az annak égi mása” s az előbbi között ott szikrázik a rendkívüli, tehetséges mágus által csiholt magasfeszültség.

A “La Dolce Vita”-ban Fellini páratlan érzékkel keveri az önéletrajzi elemeket a pusztá fikcióval. Ebben persze kiváló forgatókönyvírók is segítettek. (Ez számunkra, magyar filmesek számára mindig irigylésre méltó lehetőség volt). Ugyanakkor a társadalomkritikus Fellini szikéje pedig lényegbevágó, precíz, pontos. Azt a tényt pedig

már régen tudomásul vette, hogy filmjei nem aratnak sohasem egyenemű, osztatlan sikert. Elég csak az ‘54-ben a velencei fesztiválon bemutatott “Országúton” által kiváltott polémiára gondolni, ahol a jobboldal védte, s a filmben a keresztényi könyörületnek, a szeretetnek, kegyelemnek és a megváltásnak paraboláját vélte felfedezni, míg a baloldal a neorealizmus és a filmművészet elleni merényletnek minősítette. Nem tudom volt-e olyan filmje Fellininek, amikor nem az idegösszeroppanás mélybugyrába hullott a bemutatót követő ádáz viták és pocskondiázások révén. Az utókor igazolta, mindig ő került ki győztesen. Ebben hű társa mindig a segítségére volt Giulietta, az Országúton Gelsominája, s több más filmjének főszeplője. Furcsának tűnhet, de Fellini magatartása, vitakészsége sokban segített mint példa, hogy felvértezhessem magam a vasfüggönyön túlra való visszatértem után, amikor ismét (s még mindig) szembekerültem a zsdánovi esztétika szánalmas diktatúrájával.

1983-ban Rómában járva jegyet váltottam a Cinema Barberini mozitermébe. Akkor még nem volt felvagdvalva multiplex mozikra. Ez a helyiség a “La Fiamma” mozitól 300 méterrel lejjebb a Piazza Barberinin található. Fellini “És megy a hajó” c. filmje volt műsoron. Ahogyan kihunytak a lámpák még volt annyi időm, hogy körülnézve megszámoljam a nézőket. Tizenhárman ültünk ott, s később se jött senki. Jeges hidegség kúszott végig rajtam. Önkéntelenül beugrott a régi kép fenn, ennek az utcának az elején, amikor a tömeg szétverte a bejáratot, csakhogy láthassa a filmet.

Kedves Federico és Gelsomina. Ti már a csillagporos égi országúton jártok, együtt Tarkovszkijjal, Bressonnal, Kurosawával. Tudatjuk veletek, mi, akik még igyekszünk a nyomotokban járni, hogy baj van. Nagy baj. Belépve bármelyik vágószobába hiányzik a celluloid illata, amely gyönyörű mesterségünk legmárkásabb parfümje volt. Összeszorított foggal védjük a várat. S nappal sokszor juttok eszünkbe, hiszen úgy tisztelünk Benneteket, mint a fényes lábvértű achájok az elveszített hőseiket. De könyörögve kérünk, látogassatok meg álmainkban is, mert akkor vagyunk a legkiszolgáltatottabbak, s oly nagy olykor a szükség, hogy elhessentsétek a rémeket.

Mert didergünk Federico. Fázunk.

Budapest, 2003. szeptember 12., Gaál István
(A beszéd elhangzott a „Zseniális Fellini” című konferencián)

In February 1960 I was student at the Experimental Center for Cinematography in Rome. I went to see, out of curiosity, La dolce vita (The sweet life) on first release. The movie provoked a fierce debate, as always with Fellini’s films. The same had happened in 1954 with La strada (The road). It was defended by the right, which recognized in it a parable of Christian mercy, of love, and regarded, instead, by the left as an attack on neorealism and cinematographic art. Throughout his career, Fellini, who always had by him his faithful partner Giulietta Masina, was willing to debate his detractors and this for me was a precious example.

Dear Federico and Gelsomina, also now that you go along the avenue of stars, you are very often in our thoughts, because we honor you, as did the Achaei with their heroes of the past.